

שהיא לחם חפזון כמו שהיה ביציאת מצרים - ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים וגו' (שמות יב-לט). וכמו שאנו אומרים בהגדה - מצה זו שאנו אוכלין על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ.

אמנם מצוות אכילת מצה בלילה ראשונה, כתובה בפסוק של אכילת קרבן פסח - ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות, על מרורים יאכלוהו (שם יב-ח). כלומר שאכילת המצה בלילה ראשונה, היא חלק מסעודת החירות של אכילת קרבן פסח. שטיקלר חשיבות סעודה זו לחם, ונצטוונו שבליילה גדול זה, נערוך סעודה חשובה עם לחם מצות*. והיינו שיש באכילת מצה בלילה ראשונה, שני עניינים. גם מה שהיא בעצמה היא סעודת החירות כעין אכילת בשר הפסח, וגם שיש בה זכרון היציאה והגאולה, שהוא לחם חפזון שלא הספיק בצקם להחמיץ².

אוצר החכמה

טעם מרור על פי פשוטו - חשיבות אכילת הפסח

למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים

ובטעם מצוות אכילת מרור אנו אומרים בהגדה - מרור זה שאנו אוכלין על שום מה, על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים. ומקורו במשנה (פסחים קטז).

אוצר החכמה

אכן כבר נתבאר לעיל שדין אכילת בשר פסח, הוא דומה לדין אכילת מתנות כהונה, דמצינו בגמרא שנאכלים צלי ובחרדל, מדין 'למשחה לגדולה' כדרך שמלכים אוכלים. וממילא מסתבר שהמצוה שנאמרה בבשר הפסח, שנאכל צלי ונאכל על מרורים. דומה לדין אכילת מתנות כהונה דבעינן שתהא צלי ובחרדל, שהחרדל הוא דבר חד וחריף הבא לתבל הבשר, ולהחשיב אכילתו. ובזה הוי האכילה דרך חירות ומלכות.

א. ומדויק בלשון הפסוק דכתיב 'צלי אש ומצות' והיינו שהמצות הם גם מעיקר הסעודה אבל במרור כתיב 'על מרורים יאכלוהו' והיינו שהוא לצורך אכילת הפסח. אמנם בפ' פסח שני כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט-יא) כי בפסח שני אינה באה אכילת המצה לשם חשיבות כשלעצמה. וכל מצות מצה שבאכילת פסח שני אינו אלא כדי להחשיב את אכילת בשר הפסח. ולכן הוא נטפל לפסח כמו מרורים - 'על מצות ומרורים יאכלוהו'. ועיין אוה"ח פרשת בא שכתב שגם המצה היא עבור חשיבות הפסח להטעים אכילתו, וכדבריו מוכח שם בפ' פסח שני. אמנם בפרשה כאן, מבואר שיש במצה גם חשיבות כשלעצמה שהוא מעיקר סעודה. ואם כן יש במצה שני עניינים, הן במה שאכילתה היא חשיבות הסעודה, והן בזה שהיא מחשיבה את אכילת הפסח.

ב. ובדין אכילת מצה דילפי' מקרא דבערב תאכלו מצות יבואר עניינה וגדרה במקו"א בעז"ה. ראה מאמר 'חג המצות - גורי איסורי חמץ ומצוות אכילת מצה'.

ופשטות משמעות הכתוב מורה על כך, שהרי הן בפרשת בא והן בפרשת בהעלותך, נזכר מצוות המרור רק כנספח ותוספת לאכילת הפסח. 'ואכלו את הבשר וגו' על מרורים יאכלוהו', 'על מצות ומרורים יאכלוהו'. והיינו, שהוא דין בבשר הפסח שנאכל על מרורים, להטעים ולהחשיב אכילתו.

'על שום שמררו את חיי אבותינו במצרים'

ומה שאמרו חז"ל כי טעם המרור 'על שום שמררו את חיי אבותינו במצרים'. היינו שלכך בחרה התורה להחשיב את האכילה, במין מרירות דווקא, ולא בשאר ירקות חדים כעין חרדל, כדי לזכור מרירות השעבוד. אבל שורש אכילתו הוא מצד חשיבות אכילת הבשר. כענין החרדל הנזכר באכילת מתנות כהונה, מדין למשחה לגדולה. אלא שבאכילת הפסח נבחר דווקא מיני המרורים כדי להזכיר ולציין גם את הזכרון הזה. דבעינן שתהיה סעודת החירות, משולבת עם סממנים כאלו, שגם מזכירים את מאורעות השעבוד והגאולה בעת יציאת מצרים.

וכן כתב באור החיים על התורה שמצוות אכילת מרור על פי פשוטו, הוא משום אכילת חירות וזה לשונו – 'לפי פשט הכתוב לפי מה שראינו שאמר ה' שצריך צלי אש ושיהיה שלם זה יגיד שדעת עליון היא להראות בחינת הגדולה והחירות ואין רשות אחרים עליהם ולפי זה גם המרורים שיצו ה' הוא לצד כי כן דרך אוכלי צלי לאכול עמו דבר חד כי בזה יערב לחיך האוכל ויאכל בכל אות נפשו'.

ובאמת מפורש כן בלשון המשנה – 'הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת' (שם קיד.). "פרפרת הפת" היינו מרור, כמבואר שם בגמרא. והיינו שקראו חז"ל למרור פרפרת הפת. כי עיקר המרור הוא, שבא ללפת ולפרפר את המצה והפסח.

מרור על שום שמררו - להגדיל שמחת החירות

והנה מה שהמרור בא לציין זכרון המרירות שמיררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, אין הכוונה בזה כדי לזכור את עצם המרירות ולהתעצב ולהצטער עליה. אלא אדרבא המרור בא כדי לזכור כי כל כך היו אבותינו צרורים ומסובלים במצרים, עד שהיו חיהם מרורים להם כלענה. ומצער גדול ונורא כזה, הצילנו הקב"ה מאפילה לאורה ומחושיך לאור גדול. ידיעת המרירות והשעבוד, באה כדי להגדיל את השמחה ולהעצים את חגיגת החירות. כי מכיון שיצאנו מעבדות ושעבוד וענוי קשים ונוראים כל כך, הרי

שמחת הצלתינו וחירותינו גדלה פי כמה וכמה. וכעין שאמרו חז"ל בדין הסיפור 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', שעל ידי גודל הגנות, מגיע לגודל השמחה וההודאה בשבח.

ואם כן משולבים הם יחד, הן פשוטו של מקרא שהמרור בא כדי להעשיר את הסעודה ולהטעימה, ומחשיב את האכילה. והן הזכר והציון, כפי שפירשו חז"ל - שבא המרור כדי להזכיר את המרירות שהיתה במצרים, ואז תגדל ותעצים שמחת החירות. והכל הולך בדרך אחת, כדי להגדיל ולהרבות את השמחה והרגשת החירות.

מרור אין צריך הסיבה

אמנם לפי זה צריך ביאור בדינא דגמרא - מרור אין צריך הסיבה (פסחים קח.). ולפי דברינו הגם שהמרור זכר לעבדות, הלא עיקר אכילתו הוא לשם חירות ללפת את הבשר. ויש לומר שעיקר הטעם בזה, שמרור אין צריך הסיבה, הוא משום שאין הוא עיקר סעודה. באשר הוא בא רק כפרפרת וטיבול^א, להעשיר ולהחשיב את אכילת המצה והפסח, וכלשון המשנה 'פרפרת הפת'. ומצוות הסיבה אינה אלא באכילות שהם עיקר סעודה, כפסח ומצה וד' כוסות^ב.

הסיבה - הנהגת חירות ולא רק זכר לחירות

מצוות הסיבה באכילות של ליל פסח, מבוארת במשנה – 'ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב' (פסחים צט:). וברש"י - כדרך בני חורין זכר לחירות. וכעין זה מבואר בשאלתות (שאלתא עז) מאי טעמא דההוא יומא הוינן בני חורין ומשמע בדבריהם, שההסיבה הוא רק ציון וזכר למאורע הגאולה שנהיינו אז בני חורין. ועל דרך זה איתא במדרש שכל טוב (עמ' 130) שהטעם להסיבה הוא משום 'פרסומי ניסא'. וכן משמע בירושלמי (פ"י ה"א) - אוכלין מסובין להודיע שיצאו מעבדות לחירות.

אמנם ברמב"ם משמע שאין ההסיבה רק 'זכר לחירות', אלא בלילה הזה צריך כל אדם לנהוג בעצמו 'הנהגה דרך חירות', ולכן חייב בהסיבה כדי לבטא מה שהוא עתה

א. ועיין בברכ"י (סימן תעג) שדן לענין הסיבה באכילת כרפס, ולפי מה שנתבאר כאן, לא יתחייב הסיבה באכילת כרפס, שהרי גם הכרפס אינו אלא טיבול ופרפרת, ולא עיקר סעודה.

ב. אמנם ברש"י שם כתב שהטעם שאין צריך הסיבה במרור, משום 'שהוא זכר לעבדות'. ויש להבין, שאף שהוא בא לשם זכרון למרירות, הרי ודאי שאינו בא, אלא כדי להגדיל ולהעצים את שמחת החירות שזכינו לה מאותה מרירות. ולא נצטוונו בליל פסח להצטער על השעבוד כמו שביארנו, ויש ליישב.